

SAMHÄLLSRESURSER
OCH
FÖRDELNING

- Privatekonomi och relationen mellan arbete, inkomst och konsumtion.
- Det offentliga ekonomi. Vad skatter är och vad kommuner, regioner och stat använder skattemedel till.
- Exempel på skilda ekonomiska och sociala villkor för barn, i Sverige och i olika delar av världen.

Centralt
innehåll

- Eleven visar **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter.
- Eleven visar **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället.
- Eleven beskriver **enkla/förhållandevis komplexa/komplexa** samband inom olika samhällsstrukturer.
- Eleven för **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om hur människor kan påverka och påverkas av förhållanden och strukturer i samhället.
- Eleven för **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om samhällsfrågor utifrån kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället.
- Eleven granskar information och åsikter som rör samhällsfrågor i olika källor med **enkla/relativt välgrundade/välgrundade** källkritiska argument.

Kunskapskrav

PRIVAT-
EKONOMI

fråga
svara
vinn

Förberedelser

Materialaren hämtar två hårda A4-papper och en sax.

Klipp varje A4-sida i åtta lika stora bitar, det vill säga totalt 16 bitar.

Dela upp begreppen i gruppen och ta reda på vad de betyder.

Skriv begreppet på ena sidan och förklaringen på den andra.

Skriv så noggrant som du kan.

Om någon i gruppen blir klar tidigt hjälper den någon som inte är klar.

Arbetsgivare

Ekonomi

Kontant betalning

Skatt

Avbetalning

Hushåll

Lön

Tjänster

Bidrag

Inkomster

Privatekonomi

Stöd för arbetslösa

Budget

Konsumtion

Ränta

Utgifter

Sh 4-6 s. 39 eller SO 5 s. 97

16 viktiga begrepp

fråga
svara
vinn

Spela

- Du jobbar med din axelkompis.
- Du ska tillsammans med din axelkompis ställa frågor/svara på frågor med era ögonkompisar.
- Dela upp korten så varje axelpar har åtta kort var.
- Det axelpar som är äldst räknat i antal dagar börjar att ställa frågor.
- Svarar axelparet rätt behåller de kortet, men svarar axelparet fel läggs kortet undan.
- Ni byter uppgifter när de åtta korten är slut.
- När båda axelparen svarat klart på de åtta begreppen, byter ni högar med varandra och börjar om.

Levnads- standard*

- rangordna

Mat	Bil
Hyra	Mobilabonnemang
Kläder	Tv-abonnemang
El	Nöjen
Vatten	Sparande
Barnomsorg	Träning/idrott
Internet	Skatt

- Materialaren hämtar ett A4-papper och en sax.
- Sekreteraren klipper 14 remsor.
- Ni skriver en utgiftspost på varje remsa.
- Nu ska ni i gruppen rangordna dessa utgiftsposter.
- Lägg den som ni tycker är viktigast längst upp och minst viktig längst ner.
- Kontaktpersonen berättar för mig när ni känner er klara.

*En persons ekonomiska och materiella nivå, till exempel mat, kläder och bostad.

- Ni ska tillsammans i gruppen titta på hur de andra grupperna tänkt.
- Se om ni hittar några likheter och om ni hittar några skillnader.
- När ni tittat klart så kommer jag fråga varje grupp om vad de hittat för likheter och skillnader.
- Ni har också möjlighet att fråga någon annan grupp hur de har tänkt.

Levnads- standard

- skillnader och likheter

- Ta fram er SO-skrivbok.
- På nästa slide kommer ni få välja den levnadsstandard som ni vill ha när ni är vuxna. Du/ni är 23 år gamla och bor någonstans själva.
- Skriv i SO-skrivboken vilket ni väljer och hur mycket det kommer att kosta.

Levnads-
standard
- när du är vuxen

Utgifter varje månad

- a) Lägenhet 5 000 kr eller villa 10 000 kr
- b) Äta hemma 2 000 kr eller på restaurang 4 000 kr
- c) Kollektivtrafik 1 000 kr eller bil 5 000 kr
- d) Köpa kläder bara när det behövs 500 kr eller köpa kläder ofta 3 000 kr
- e) Enkel semester 500 kr eller dyr utlandssemester 3 000 kr
- f) Fukt och grönt 300 kr eller alkohol och tobak 2 000 kr
- g) Inga streamingtjänster 0 kr eller flera streamingtjänster 500 kr
- h) Äldre mobil 300 kr eller den senaste mobilen 700 kr

Levnads-
standard
- välj

Levnads- standard

- räkna ut din skatt

Räkna ut hur mycket som är kvar av lönen efter skatt.

Skatten är 30 % om du tjänar upp till 44 000 kr. För allt över 44 000 kr är skatten 50 %.

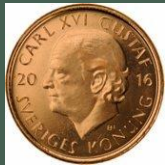
Exempel 1: Om du tjänar 30 000 kronor så slår du så här på miniräknaren

$$30\,000 * 0,7 = \mathbf{21\,000} \text{ kr kvar efter skatt}$$

Exempel 2: Om du tjänar 60 000 kronor

$$44\,000 * 0,7 = 30\,800 \text{ kr och } 16\,000 * 0,5 = 8\,000 \text{ kr}$$

$$30\,800 + 8\,000 = \mathbf{38\,800} \text{ kr kvar efter skatt}$$

Levnads- standard

- räcker pengarna?

- Räkna ut om er lön räcker för den levnadsstandard som ni har valt.
- Om inte, så behöver ni göra nya val.
- Titta igen på de val som ni kunde göra och välj så er budget håller.
- Skriv ner den nya budgeten i era SO-skrivböcker.

Levnads- standard

- redovisning i annan grupp

- Några axelpar kommer att få byta grupper för en stund.
- Ni ska i de nya grupperna berätta hur det gick med uppgiften som handlade om levnadsstandard.
- Frågorna som ni ska kunna svara på finns på nästa slide.
- Den som har kortast väg till skolan börjar att berätta.
- Hjulet kommer sedan välja några som får berätta i helklass.

- Vilket yrke fick du?
- Hur mycket fick du/ni kvar av lönen efter skatt?
- Hade du råd med den levnadsstandarden som du/ni valt?
- Vilka ändringar fick du/ni göra för att få ihop ekonomin?
- Skulle du/ni kunna tänka er att leva med det resultat du/ni fick?

Levnads-
standard
- frågorna

Privatekonomi

- en genomgång

- Inkomst

Lön

Bidrag - barnbidrag, bostadsbidrag

Stöd för arbetslösa (a-kassa)

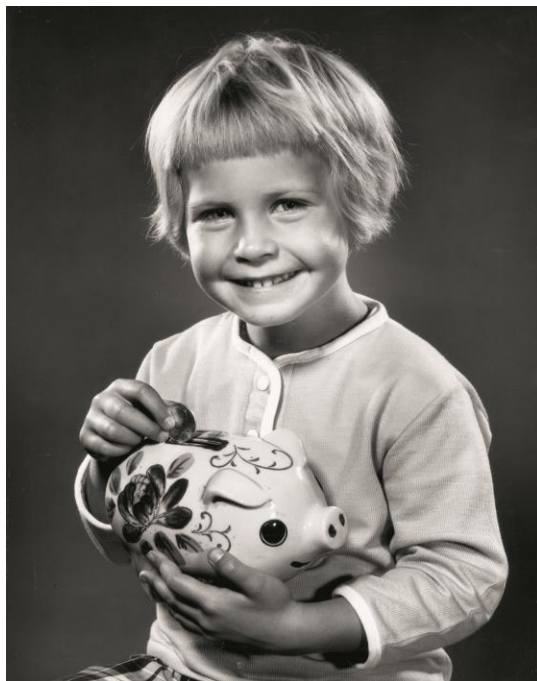
- Utgifter

Konsumtion

Varor som vi köper - mat, kläder, bilar

Tjänster som vi köper - klippning, få bilen lagad

Försäkringar - om något skulle hända

**LÅNA 24 000 KR
I 24 MÅNADER**

ANSÖK NU!

o kr aviavgift
o kr uppläggningsavgift
o kr kreditkostnad

Kontakta oss på
www.dodumom.se
och få pengarna i handen

Privatekonomi

- genomgång forts.

- Spara

Varför bör man spara pengar?

Lägga undan pengar som blir "över"

Oförutsedda avgifter och nöjen

Spargris eller bank?

- Betala kontant, låna eller avbetala?

Kontant - bankkort, Swish

Låna pengar - bank eller snabblåneföretag?

Avbetalning - bra eller dåligt?

- På nästa slide finns familjen Johanssons budget från Sh 4-6 s. 34 eller SO 5 s. 92.
- När pappan i familjen blev arbetslös fick familjen 8 000 kronor mindre i månaden att använda.
- Varje grupp ska nu göra en ny budget till familjen Johansson. Vilka förändringar gör ni?
- Ni ska redovisa detta i sann lyxfällan-anda

"Lyxfällan"
- ny budget

FAMILJEN JOHANSSONS BUDGET FÖR APRIL

INKOMSTER

Lön	52 850 kr
Barnbidrag	2 500 kr
<u>Totalt</u>	<u>55 350 kr</u>

UTGIFTER

Skatt på lönen	15 850 kr
Boende (hyra)	8 500 kr
Mat	6 500 kr
Kläder	1 800 kr
Träning/idrott	1 700 kr
Fritids	1 250 kr
Mobiler, el, internet	3 200 kr
Bil, resor	4 600 kr
Sparande	3 000 kr
Nöjen, semester	8 950 kr
<u>Totalt</u>	<u>55 350 kr</u>

- Ni kommer att få en stencil som ser ut som budgettavlan. Ni kan använda er av den för att göra en ny budget.
- Ni ska redovisa ert förslag på den stora budgettavlan som finns på whiteboarden.
- Ni ska göra egna pengar att sätta upp på whiteboarden.

Lyxfällan
- budgettavlan
och pengar

Banklånet

- del 1

- Du ska till banken och försöka få ett lån.
- Du ska nu fylla i en blankett där du ansöker om lån.
- När det är klart "skickar" du in blanketten till banken (ger den till mig).

Ansökan om banklån

Vad behöver du låna pengar till?

Hur stor är din inkomst per månad?

Hur stora utgifter har du per månad?

Hur mycket pengar vill du låna?

Hur ska du kunna betala tillbaka lånet?

Uppgifterna är lämnade på heder och samvete

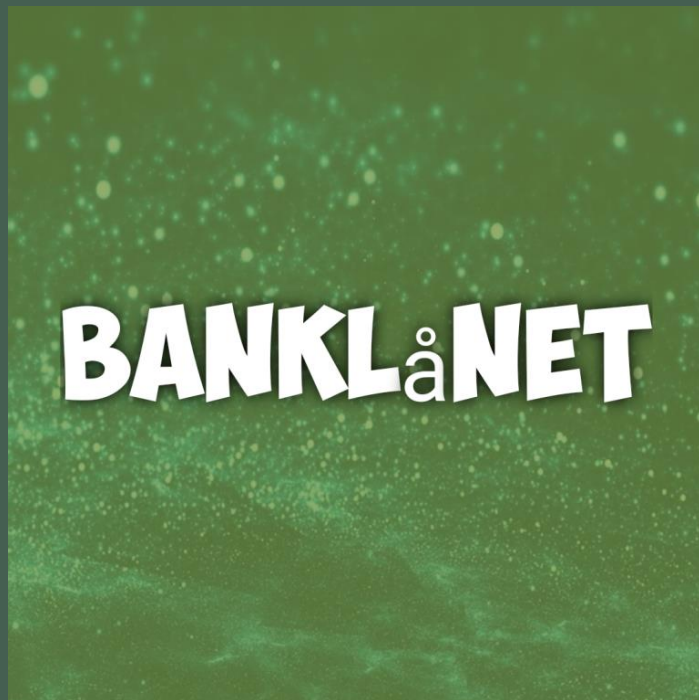

Namn

Banklånet

- del 2

- Det har öppnat ett bankkontor här på skolan.
- Ni kommer att en och en få gå och träffa en banktjänsteman som kommer att gå igenom er ansökan om lån.
- Banktjänstemannen kommer att ställa frågor till dig som du behöver svara på.
- Sedan beslutar banktjänstemannen om du får låna pengar eller inte.

OFFENTLIG EKONOMI

**PLING-
PLONG**

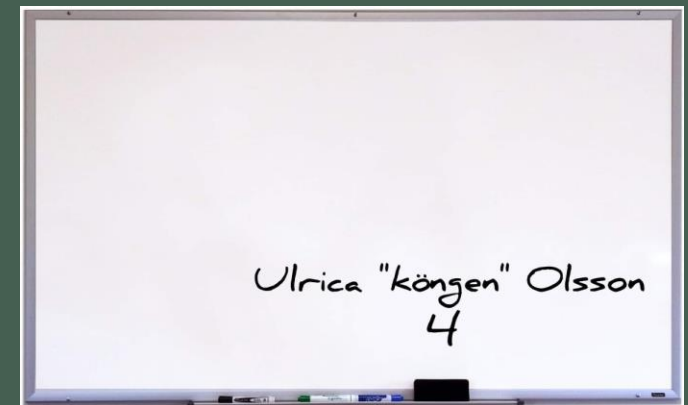
Privatekonomi

- en repetition

- Innan vi börjar att jobba med den offentliga ekonomin ska ni repetera privatekonomin.
- Ni ska göra det med en pling-plong.
- Ni jobbar i era grupper. Den som sitter närmast tavlan börjar i varje grupp.
- Välj ett nummer.
- Försök att svara på frågan själv först.
- Om du vill kan du ta frågan till gruppen.
- Om gruppen inte kan svara så får övriga grupper skriva ner sitt svar.

Viktiga begrepp

- Du ska jobba med din axelkompis.
- På nästa slide finns tolv viktiga begrepp inom området offentlig ekonomi. Ni ska som axelpar försöka lära er betydelsen av orden på tio minuter.
- Ni ska också satsa 1, 2, 3, 4 eller 5 upphopp, på att ni klarar att matcha begreppen med rätt förklaring på första försöket.
- Klarar ni det så gör *jag* antalet upphopp som ni satsade.
- Får ni inte alla rätt på första försöket, så får ni göra de upphopp som ni satsade, fast gånger fyra.
- Skriv era namn på tavlan och hur många upphopp om ni satsar.
- Räck upp handen när det är dags för att rätta era svar.

Arbetsgivaravgift

Inkomstskatt

Konkurs

Kommun

Ekonomiska
kretsloppet

Punktskatt

Moms

Region

Företagets vinst

Skattemedel

Offentlig ekonomi

Staten

12 viktiga begrepp

- Materialaren hämtar ett A4-papper och en blå, en röd och en grön penna.
- Sekreteraren skriver ordet *skatt* i mitten på ert papper.
- Nu är det dags för "skattjakt"... Ni börjar att skriva (blå penna) allt som ni kan komma på när ni tänker på *skatt*.
- Nu ska vi se en kort film om skatt.
- Medan ni tittar och/eller efter filmen fyller ni på med information (grön penna) som ni inte redan skrivit.
- Fyll på ytterligare (röd penna) med information från Sh 4-6 s. 40-45 eller SO 5 s. 98-103.
- Skriv så noga ni bara kan. Vem som helst ska med hjälp av er tankekarta kunna förklara begreppet skatt.

[Vad är skatt? \(medienavet.se\)](http://medienavet.se)

Skattjakten
- gör en tankekarta i
tre färger

- Ni ska nu jobba i övningsboken.
- När som helst kommer ett alarm ljuda.
- När ni hör alarmet kommer två personer lottas fram med hjälp av hjulet.
- De två ska berätta för sin axelkompis om skatt. Ni ska använda er av den tankekarta som ni nyss skapat.
- Alarmet kommer ljuda mer än en gång.

Övningsbok
- med alarm för att
berätta om skattjakten

Offentlig ekonomi

- ta reda på svaren

- Ta fram din SO-skrivbok.
- Skriv *Offentlig ekonomi* som rubrik.
- Du ska ta reda på några svar på frågor som finns på nästa slide.
Skriv med hela meningar.
- Du ska sedan visa svaren för resten av gruppen.

Offentlig ekonomi

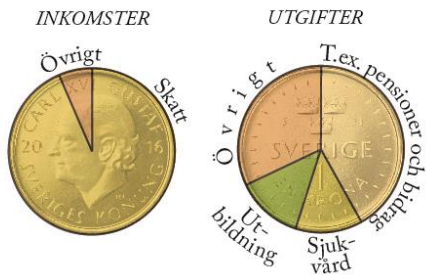
- ta reda på svaret med tvist

1. Varifrån kommer statens inkomster?
2. Vilka utgifter har staten?
3. Förklara vad en region är.
4. Varifrån kommer regionernas inkomster?
5. Vilka utgifter har regionerna?
6. Förklara vad en kommun är.
7. Varifrån kommer kommunernas inkomster?
8. Vilka utgifter har kommunerna?

Har alla bestämt vilka frågor de ska svara på?

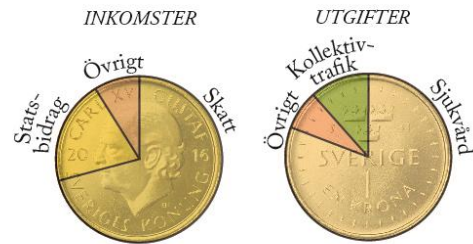
När musiken startar ska alla som svarar på frågorna 2 och 7 göra upphopp tills musiken tystnar.

STATENS BUDGET

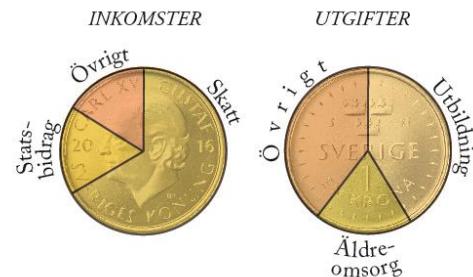
REGIONERNAS BUDGET

- ETT GENOMSnitt FÖR LANDETS REGIONER

KOMMUNERNAS BUDGET

- ETT GENOMSnitt FÖR LANDETS KOMMUNER

Offentlig ekonomi

- berätta svaren för varandra

- Berätta nu för varandra vilka svar ni hittat.
- Ni antecknar i er egen SO-skrivbok.
- Hjulet kommer välja åtta elever som får en fråga var att svara på.

Företagens ekonomi

- genomgång

En eller flera personer som säljer något för att tjäna pengar.

Varor
Tjänster

1-10 000-tals anställda

Kan ni ge ett exempel på ett riktigt stort företag?

Kan ni ge ett exempel på ett litet företag?

Företagets inkomster

Pengar de får när de säljer sin vara/tjänst

Pengar som blir över - företagets vinst

Företagets utgifter

Hyra för lokal

Löner

Och vem är det som står här till höger med alla pengar?

Företagens ekonomi

- genomgång, forts.

Företag kan vara:

Rika

Gå jämt ut

Eller tjäna för lite pengar –
konkurs

Företagen betalar skatt:

Arbetsgivaravgift

Skatt på vinsten

Moms

Försäljning
Betaling

Lön

Lön

Lokalhyra

Moms

Arbetsgivaravgift

Skatt

Bäst i Test

Bäst i Test - starta företag

- Er grupp ska nu starta ett företag.
- Ni ska fundera på vilken vara eller tjänst som ni ska sälja.
- Ni ska kunna förklara hur stor vinst ni tror att ni kommer göra.
- Ni ska "pitcha" idén för mig och övertyga mig om att satsa på just er idé.
- Ni får redovisa idén för mig på valfritt sätt.
- Extra poäng till den grupp som kan baka in flest ekonomibegrepp i sin redovisning, utan att tappa den röda tråden.

Det ekonomiska kretsloppet

- dramatisering

- Ni har nu gjort anteckningar om det ekonomiska kretsloppet.
- Använd er av Sh 4-6 s. 44-45 eller SO 5 s. 102-103 för att fylla på med fakta.
- Jag kommer att dela in klassen i två grupper.
- Varje grupp ska nu dramatisera kretsloppet.
- Fundera ut tillsammans hur ni ska kunna lösa uppgiften.
- Alla behöver inte vara med i själva dramatiseringen, men alla ska vara delaktiga i planerandet av den.
- Använd era anteckningar som stöd när ni planerar.

- Dessa roller behöver vara med för att kunna visa det ekonomiska kretsloppet:
  - a) Ett företag
  - b) Staten
  - c) Ett hushåll
  - d) En bank
- Försök dramatisera hur dessa har med varandra att göra.

Det ekonomiska
kretsloppet
- hjälp till dramatiseringen

EKONOMISKA OCH SOCIALA
VILLKOR FÖR BARN

Lycka och pengar

- diskussionsfrågor

- Diskutera en fråga i taget med din ögonkompis.
  - a) Blir en människa lycklig av att ha mycket pengar?
  - b) Vad tänker ni på när ni hör fattigdom?
  - c) Vad tänker ni på när ni hör rikedom?
  - d) Kan alla människor i världen vara rika?
- Diskutera frågorna med axelkompisen.
- Jag snurrar på hjulet och några av er kommer få berätta vad ni kommit fram till.

- Materialaren hämtar ett A4-papper.
- På nästa slide finns åtta viktiga begrepp.
- Ni ska skriva en förklaring till varje begrepp i gruppen utan att titta i någon bok, det vill säga skriva det ni tror menas med begreppen.
- Ni ska skriva upp era förklaringar på ert papper.
- Ni kommer därefter få gå runt i era grupper och läsa de andra gruppernas förklaringar.
- Finns det några ord som ni är säkra på? Skriv i så fall förklaringen på tavlan vid det begrepp som ni vill förklara.
- Kontrollera era svar. Skriv rätt svar på ert papper och sedan på tavlan.

Fundera och
kontrollera
- åtta olika begrepp

Barnarbete

Sociala villkor

Bistånd

Underhållsbidrag

Ekonomiska villkor

Unicef

Fattigdom

Välstånd

---

8 viktiga begrepp

- Varje grupp ska nu skapa två digitala kollage.
- Varje axelpar kommer att ha en dator.
- Ni väljer själva i vilket program ni vill göra ert kollage.
- Ena axelparet ska göra ett bildkollage som visar barn med goda ekonomiska och sociala villkor.
- Det andra axelparet ska göra ett bildkollage som visar barn med sämre ekonomiska och sociala villkor.
- Behöver ni förklara någon bild med text, så är det okej.
- Läs i Sh 4-6 s. 46-50 eller SO 5 s. 104-108 för att få idéer på vilka typer av bilder som kommer att passa.
- Dela dokumenten med mig.

BARN
ekonomiska och
sociala villkor
- digitalt kollage, del 1

Vad är ett kollage?

- Samlade bilder.
- Går att utforma lite hur som helst.
- Använd fantasin.
- Var noggrann.
- Tänk att kollaget ska skapa nyfikenhet så du vill gå fram och titta.

Digitalt kollage

- del 2

- Sätt upp ert utskrivna kollage vid en passande vägg nära er grupp.
- Ni kommer nu tillsammans med er grupp gå runt och titta på de andra gruppernas kollage.
- Fundera på saker ni har gemensamt och fundera på om det finns något som sticker ut.
- Hjulet kommer att bestämma några som ska berätta vilka likheter och skillnader som ni hittade när ni gick runt.

Två flyttar

- diskussionsfrågor

- Först läser ni sidorna som handlar om barnarbete (s. 48-49).
  - Diskussionsfrågorna nedan ska ni strax få diskutera.
  - Ett axelpar i varje grupp kommer att få "flytta" mellan varje fråga.
  - Efter varje fråga kommer ni sammanfatta vad gruppen pratat om.
- a) Vid vilken ålder tycker ni att det är okej att börja arbeta?
  - b) Vilka konsekvenser tror ni det skulle bli om alla länder förbjöd barnarbete?
  - c) Skulle du kunna tänka dig att arbeta i stället för att gå i skolan? Skulle du kunna tänka dig att både gå i skolan och arbeta?
  - d) Vad kan du göra för att stoppa barnarbete i andra länder?

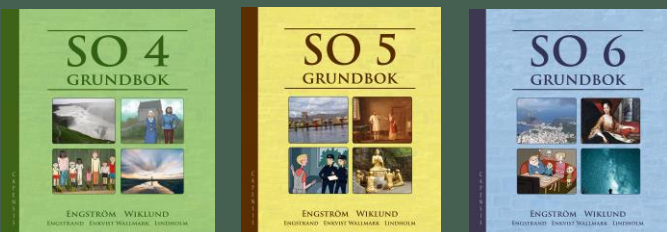
SO 4-6

Nu är Lgr22-revideringen av Capensis SO-böcker för mellanstadiet klar. Ni kan välja mellan stadieböcker (Ge 4-6, Hi 4-6, Re 4-6 och Sh 4-6) eller årskursböcker (SO 4, SO 5 och SO 6).

Stadieböcker
Övningsböcker

Jan Wiklund
redaktör Capensis
0730 - 61 86 64

Årskursböcker
Övningsböcker

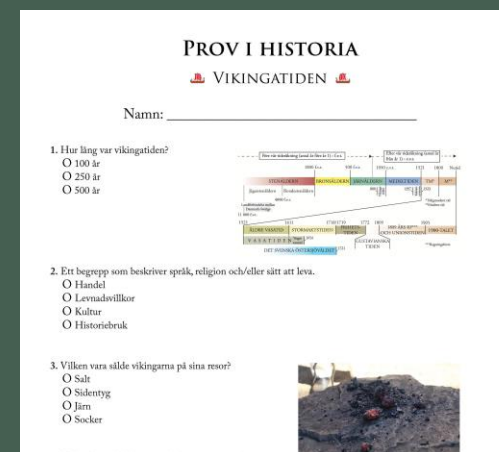
”Ur led är tiden”
Spelet med 130
frågekort (6x6 cm).
100 kr/st eller 400
kr/fem stycken

"Capensis tidslinje
Historia 4-6"
(2,4x0,19 m)
200 kr

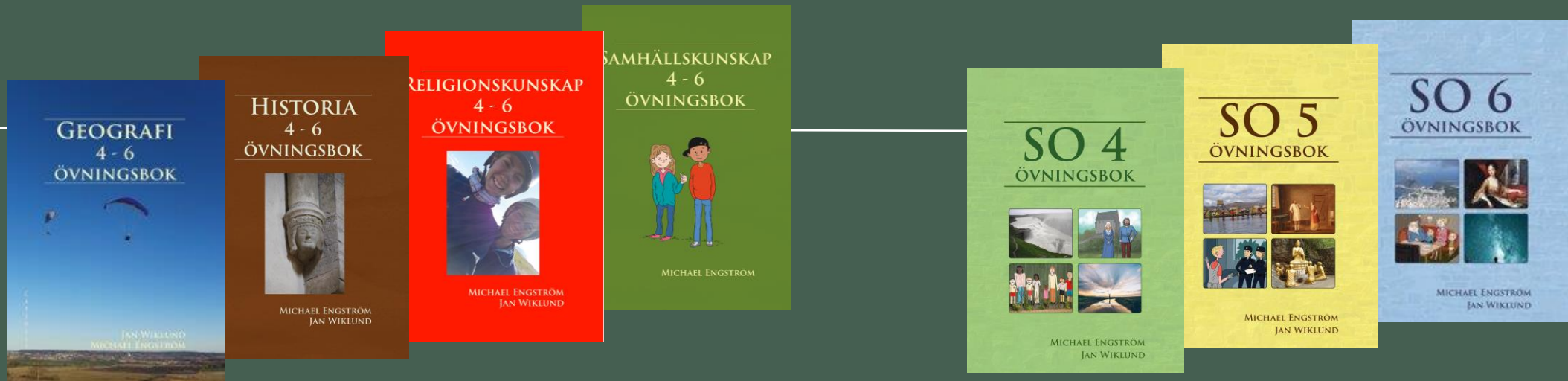

"Ulricas lektionsförslag"
Gratis för de som använder Capensis
läromedel

"Skriftliga prov till böckernas kapitel"
Gratis för de som använder Capensis
läromedel

Capensis övningsböcker

SO 4-6

Övningsböckernas uppgifter
bearbetar innehållet i grundböckerna
och ger eleverna utmaningar.